

УДК 351.74:351.86:321.7(73)

Інституційні засади реалізації цивільного контролю над сектором безпеки та оборони у Сполучених Штатах Америки

INSTITUTIONAL PRINCIPLES FOR IMPLEMENTING CIVILIAN CONTROL OVER
THE SECURITY AND DEFENSE SECTOR IN THE UNITED STATES OF AMERICA.

ГОРІН Артур – кандидат наук з державного управління, доцент кафедри публічного управління та права комунального закладу вищої освіти, Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, 49006, Україна

HORIN Arthur – Candidate of Sciences in Public Administration, Associate Professor of the Department of Public Administration and Law, Communal Institution of Higher Education «Dnipro Academy of Continuing Education» Dnipropetrovsk Regional Council», 70, st. Volodymyr Antonovych, Dnipro, 49006, Ukraine

ORCID <https://orcid.org/0009-0000-7603-8230>

ЧУМАК Ігор – аспірант кафедри публічного управління та права, Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, 49006, Україна

CHUMAK Ihor – postgraduate student of the Public Administration and Law Department, Communal Institution of Higher Education «Dnipro Academy of Continuing Education» Dnipropetrovsk Regional Council», 70, st. Volodymyr Antonovych, Dnipro, 49006, Ukraine

ORCID <https://orcid.org/0009-0001-9778-8716>

DOI <https://doi.org/10.54891/2786-698X-2025-2-2>

Анотація. Управління сектором безпеки та оборони в демократичних державах потребує ефективної системи цивільного контролю, яка гарантує підзвітність, прозорість та відповідність діяльності збройних і силових структур демократичним цінностям, принципам верховенства права та національним інтересам. Система цивільного контролю є важливим інструментом запобігання узурпації влади військовими, надмірній мілітаризації політики та забезпечує баланс між безпековою ефективністю та демократичним врядуванням. Сполучені Штати Америки представляють класичний приклад держави, де цивільний контроль над військовими та силовими структурами історично сформувався і ефективно функціонує через поєднання конституційних, законодавчих, інституційних, традиційних та неформальних механізмів, що забезпечують

взаємодію цивільних і військових інституцій та підтримку демократичних принципів. У статті досліджуються основні засади, механізми та сучасні виклики функціонування системи цивільного контролю у секторі безпеки та оборони США. Особлива увага приділяється парадоксу цивільно-військових відносин, де військова сила одночасно виконує функцію захисту держави та може потенційно становити загрозу демократичному устрою. Розглянуто ключові умови ефективного цивільного контролю, серед яких верховенство права, підзвітність цивільним інституціям, професійність та політична нейтральність військовослужбовців, а також необхідність компетентного та підготовленого цивільного лідерства. Окремо проаналізовано суб'єктивний характер цивільного контролю, який значною мірою залежить від знань, досвіду та стратегічної компетентності цивільних посадовців, та визначено основні загрози для його ефективності: концентрацію влади в одних руках, зовнішні та внутрішні кризи, поступове послаблення контролю через недовіру до цивільних інститутів та недосконалість політичного управління. Висновки статті можуть бути використані для удосконалення національної системи цивільного контролю над сектором безпеки та оборони в Україні, особливо в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови, шляхом адаптації окремих елементів американської моделі.

Ключові слова: цивільний контроль, сектор безпеки та оборони, національна безпека США, цивільно-військові відносини, підзвітність, державна політика.

Abstract. *The management of the security and defense sector in democratic states requires an effective system of civilian control to ensure accountability, transparency, and the alignment of armed and security forces with democratic values, the rule of law, and national interests. Civilian control serves as a critical mechanism to prevent the usurpation of power by the military, excessive militarization of policy, and to maintain a balance between security effectiveness and democratic governance. The United States represents a classic example of a country where civilian control over the military and security institutions has historically developed and functions effectively through a combination of constitutional, legislative, institutional, traditional, and informal mechanisms that enable the interaction of civilian and military institutions while upholding democratic principles. This article examines the foundations, mechanisms, and contemporary challenges of the civilian control system in the U.S. security and defense sector. Particular attention is given to the paradox of civil-military relations, in which military force simultaneously protects the state and may potentially threaten democratic governance. Key conditions for effective civilian control are discussed, including the rule of law, accountability to civilian institutions, professionalism, and political neutrality of the armed forces, as well as the necessity of competent and well-prepared civilian leadership. The article also analyzes the subjective nature of civilian control, which largely depends on the knowledge, experience, and strategic competence of civilian officials, and identifies major threats to its effectiveness, such as*

the concentration of power; external and internal crises, gradual weakening of control due to public distrust in civilian institutions, and deficiencies in political governance. The findings of this study can inform the improvement of Ukraine's national system of civilian control over the security and defense sector, particularly under conditions of martial law and post-war reconstruction, through the adaptation of selected elements of the U.S. model.

Key words: *civilian control, security and defense sector, US national security, civil-military relations, reportability, public policy.*

Вступ. Формування ефективного сектору безпеки та оборони є одним із ключових чинників стабільного функціонування демократичної держави. Водночас не менш значущим завданням постає забезпечення належного цивільного контролю над цим сектором, який виступає інституційною гарантією запобігання проявам авторитаризму, зловживанням владними повноваженнями та забезпечення дотримання принципу верховенства права. Досвід і наукові підходи, напрацьовані у Сполучених Штатах Америки щодо формування та реалізації системи цивільного контролю, мають важливе теоретичне й практичне значення для сфери публічного управління. США, як одна з провідних демократичних держав світу, демонструють приклад ефективної взаємодії державних інститутів, у межах якої конституційні механізми, законодавчі інструменти та управлінські практики забезпечують баланс між військовою ефективністю та цивільною підзвітністю. Для України, яка продовжує протистояти збройній агресії Російської Федерації, питання посилення цивільного контролю над сектором безпеки та оборони набуває особливої актуальності. Сучасні реформи, започатковані після 2014 року в контексті євроатлантичної інтеграції, спрямовані на адаптацію системи публічного управління до стандартів НАТО, включно з розширенням ролі парламентського нагляду та інституцій громадянського суспільства. Разом із тим, наявні проблеми – корупційні ризики, недостатня прозорість управлінських процесів та слабка координація між гілками влади – зумовлюють потребу у глибокому аналізі ефективних зарубіжних моделей цивільного контролю, зокрема американської. Досвід США переконливо демонструє, як системно організований цивільний нагляд у сфері безпеки та оборони запобігає узурпації державної влади, надмірній мілітаризації політики та сприяє утвердженню принципу підзвітності силових структур суспільству і державі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Сполучених Штатах Америки дослідження з тематики цивільного контролю над сектором безпеки та оборони представлені значною кількістю науковців, серед яких П.Дж.Февер [1], Р.Г.Кон [1, 7] (Feaver Peter D. and Kohn Richard H.), Е.Дж.Гудпастер (Goodpaster Andrew J.) [2], Дж.Б.Гамільтон (Hamilton Joseph Bruce) [3], Дж.Петрі (Jack Petri) [4], К.Дж.Макінніс (Kathleen J. McInnis) [5, 6], Р.Брукс та Дж.Голбі (Risa Brooks and Jim Golby) [8], Т.Шмідт (Schmidt Todd) [9], Д.Ф.Траск (Trask David F.) [10]. Наукові розробки даних авторів знайшли висвітлення в даній

статті. Водночас, можливості дослідження та подальшої адаптації в вітчизняну нормативну та наукову практику закордонного досвіду цивільного контролю, зважаючи на широке коло досліджених питань, що наявні в наукових розробках американських вчених, залишаються недостатньо реалізованими, що обумовлює актуальність подальшого розвитку даної наукової проблематики.

Метою статті є аналіз фундаментальних принципів та засад побудови системи цивільного контролю над сектором безпеки та оборони в США, для подальшого використання позитивних надбань в практиці вітчизняного публічного управління.

Виклад основного матеріалу. Громадянське суспільство є джерелом коштів, матеріальних і людських ресурсів, за рахунок яких будуються і підтримуються збройні сили та їхні допоміжні структури. «Уряд – виконавча влада, через формування і управління бюджетом, і Конгрес, через законодавчий процес і асигнування витрат, визначають не лише те, які ресурси асигнуються на військові цілі, але також (і в найдрібніших деталях), як вони мають бути структуровані в програми розвитку та забезпечення збройних сил» [1, с. 33]. За висловом американського науковця Д.Ф.Траска, ефективна система цивільного контролю є «результатом непохитного переконання американського народу в тому, що цивільний контроль над збройними силами є невід’ємним аспектом правління народу, силами народу і для народу» [10, с. 11]. У демократичній державі державна політика визначається більшістю громадян, за умови дотримання верховенства права. Цивільний контроль над збройними силами допомагає гарантувати, що рішення, які стосуються політики національної безпеки, не ставлять під загрозу фундаментальні демократичні цінності, такі як свобода слова, свобода преси і свобода віросповідання [10, с. 11-12]. При цьому, «громадяни США розглядають існування та подальший розвиток сектору безпеки та оборони як неминучий захід для забезпечення збереження своїх свобод. Цивільний контроль над військовими сприймається громадянами як невід’ємний аспект демократичного процесу, який підтримується громадянським суспільством» [10, с. 18].

Принцип цивільного контролю над сектором безпеки надає вищу владу над збройними силами США цивільному керівництву, а цивільна відповідальність та контроль над військовими розподілені та збалансовані між виконавчою та законодавчою гілками влади. Як зазначає К.Дж.Макінніс, взаємовідносини між військовими та громадянським суспільством, якому вони служать, є, у певному сенсі, парадоксом: «військові за своєю природою мають силу примусу, яка може загрожувати громадянському суспільству, однак, без достатньо сильних та боєздатних військових, громадянське суспільство стає вразливим до нападу» [5].

Р.Г.Кон розглядає цивільний контроль як процес, який адмініструється в політичних континуумах та має диференційовану вираженість в різних державних утвореннях: від країн, якими керують військові установи, або в яких періодично відбуваються державні перевороти і є постійним пряме чи непряме військове втручання в політику, до країн, які навіть не мають постійно існуючих збройних сил. «Найкращий спосіб зрозуміти цивільний контроль, виміряти його вплив

і оцінити його ефективність – це зважити відносний вплив військових і цивільних осіб, які займають державні посади, на державні рішення, що стосуються війни, внутрішньої безпеки, зовнішньої оборони і військових справ» [7].

Цивільний контроль над сектором безпеки та оборони має виражений суб'єктивний характер, оскільки його ефективність значною мірою залежить від особистих якостей, політичної культури та управлінських компетенцій посадових осіб, які здійснюють нагляд за військовими структурами. У демократичних державах такий контроль спирається на розвинену систему інститутів, правових норм і управлінських механізмів, що забезпечують підзвітність збройних сил цивільному керівництву та запобігають їхньому втручання у політичні процеси. Центральним завданням сучасного публічного управління є оцінка дієвості цієї системи та визначення рівня її достатності для забезпечення стабільного демократичного врядування.

Модель системи цивільного контролю, притаманна для демократичних країн (на прикладі системи цивільного контролю США), була запропонована Дж. Петрі, колишнім полковником армії США. На найвищому рівні системи демократичного контролю за збройними силами знаходяться парламенти з їхніми повноваженнями з нагляду. Нагляд за сектором оборони здійснюють депутати та помічники депутатів, які набули спеціальної компетентності в справах оборони та збройних сил. Метою нагляду є демократична підзвітність. Автор наголошує на необхідності розвитку компетентності та забезпечення максимальної інформованості осіб, відповідальних за розробку та прийняття рішень, які стосуються сектору безпеки та оборони: «Набуття досвіду та компетентності в справах оборонного відомства та демократичних методах нагляду є необхідною умовою призначення відповідних спеціалістів, оскільки без цієї компетентності нагляд залишається поверхневим, а підзвітність – обмеженою» [4, с. 25]. Співробітники Міністерства оборони мають бути експертами з питань національної безпеки та оборони, щоб надавати необхідну інформацію окремим депутатам та комітетам Парламенту. Функціональні експерти Міністерства оборони та Генеральних секретаріатів повинні приймати участь у роботі комітетів Парламенту для обговорення конкретних безпекових питань та проблем. Крім того, більшість демократичних парламентів можуть звертатися до експертних джерел поза урядом за консультаціями щодо питань безпеки та оборони.

Важливим напрямом парламентського контролю є забезпечення відповідальності цивільного керівництва за належне фінансування потреб сектору безпеки та оборони. Ефективне управління у цій сфері передбачає узгодження завдань, покладених на збройні сили, із наявними ресурсами та бюджетними можливостями держави. На оперативному рівні Міністерства оборони цивільний персонал відіграє ключову роль у підтриманні балансу між потребами військово-службовців і вимогами державної політики, контролюючи питання кар'єрного розвитку, кадрового забезпечення та оплати праці. На стратегічному рівні прийняття управлінських рішень концентрується в руках цивільних осіб, що

гарантує підпорядкованість оборонного сектору демократичним інститутам і пріоритетам національної безпеки. Ефективність цивільного контролю значною мірою залежить від розвитку професійної компетентності цивільних кадрів у сфері оборонного планування та від здатності військових усвідомлювати і підтримувати роль цивільного керівництва. Запровадження сучасних систем оборонного планування, прозорого бюджетування, справедливого управління персоналом і чіткої координації між цивільними та військовими структурами є необхідною умовою підвищення результативності публічного управління у сфері безпеки та оборони.

П.Д.Февер та Р.Г.Кон відзначають ключову роль Президента в системі цивільного контролю: Законодавча влада має конституційні повноваження, як прямі – визначення військової політики та складу збройних сил, так і непрямі, такі як, право розпоряджатися бюджетом та повноваження затверджувати військові замовлення та службові призначення. На практиці повноваження та виконавчі функції Президента як головнокомандувача є широкими, особливо під час війни. Очевидно, що виконавча влада має перевагу в цивільному контролі над військовими. Вона несе відповідальність за командування, має значні повноваження та велику кількість спеціалістів для планування та управління виробленою стратегією, а також складними спільними та комбінованими тактичними операціями. Теоретично Президент і Конгрес працюють разом, щоб затверджувати, розподіляти і виконувати військову політику. На практиці, за відсутності явної війни або військової кризи, Президент і Конгрес дискутують з усіх видів військових питань [1, с. 22].

Напротиагу П.Д.Феверу та Р.Г.Кону, Л.Брукс та Дж. Голбі роблять висновок, що не зважаючи на значну кількість повноважень виконавчої гілки влади, згідно з Конституцією США, цивільний контроль не є «президентським контролем» [8]. Конституція США передбачає розподіл повноважень між гілками влади у сфері національної безпеки. Президент, як Головнокомандувач, має широкі повноваження щодо застосування збройних сил, однак Конгрес зберігає право ухвалювати закони, контролювати фінансування оборони та регулювати діяльність військових. Відповідно до статті I Конституції, саме Конгрес створює та утримує армію, а також оголошує війну. Реалізація цих повноважень здійснюється через профільні комітети Палати представників і Сенату, які відповідають за оборонну політику та бюджет. Такий парламентський контроль забезпечує прозорість використання державних коштів і підзвітність збройних сил суспільству. Крім того, хоча Конституція США прямо не передбачає, що військові керівники повинні давати свідчення перед Конгресом, за традицією так і відбувається. «Конгрес має інструменти для формування військової політики, але не може ефективно це робити без доступу до інформації від військових» [8].

Цивільно-військові відносини в США регулювалися певними критеріями від самого початку існування нації. Американські науковці, зокрема Сміт Л.

і Д.Ф.Траск, підсумували їх наступним чином: цивільне керівництво виконавчої гілки влади; національне керівництво є підзвітним народній більшості через постійні та регулярні вибори [10, с. 11].

К.Дж.Макінніс характеризує цей механізм наступним чином: «Батьки-засновники [США] розробили систему цивільного контролю над військовими у спосіб, який відповідав загальній архітектурі стримувань і противаг уряду та військового керівництва» [5]. Президент, як виборний цивільний лідер, був призначений Головнокомандувачем збройних сил, що забезпечило єдність військового керівництва та підзвітність армії цивільній владі. Він отримав повноваження призначати військових і міністрів, відповідальних за оборонну сферу, а також обов'язок звітувати перед Конгресом про стан держави.

Професійні військові керівники армії, флоту та авіації підпорядковуються цивільним очільникам відповідних відомств, які призначаються президентом і затверджуються Конгресом. Цивільне керівництво забезпечує нагляд за повсякденною діяльністю збройних сил і гарантує баланс між військовою ефективністю та демократичним контролем. Законодавство передбачає, що Міністр оборони має бути цивільною особою, яка не обіймала офіцерських посад у регулярній армії протягом останніх десяти років, щоб запобігти домінуванню окремих військових служб і забезпечити підпорядкування Міністерства оборони виключно цивільній владі.

Законодавчий орган ухвалює закони, які визначають принципи оборони, організацію управління та політику держави, а виконавча влада забезпечує їхнє виконання. У США Конституція встановлює основні принципи, а Конгрес регулює сферу військової діяльності, включно зі створенням та наглядом за збройними силами, формуванням бюджету, встановленням правил для армії та флоту, а також правом оголошувати війну. Конгрес реалізує ці повноваження через різні механізми, зокрема: проведення слухань з питань оборонної політики, затвердження військового бюджету, створення нових видів і компонентів збройних сил, встановлення стратегічних вимог, погодження призначень керівництва, регулювання озброєння та міжнародної співпраці, організацію військової субординації, контроль кадрової політики та затвердження легітимності військових операцій. Такий парламентський нагляд забезпечує ефективний цивільний контроль над сектором безпеки та оборони.

Судова влада не дозволяє військовим ставити під загрозу громадянські свободи, в тому числі свободи військовослужбовців. У Сполучених Штатах Верховний суд уповноважений розглядати справи, пов'язані з порушенням військовими прав громадян [10, с. 12].

Р.Г.Кон [7], в якості фундаменту для створення ефективної системи цивільного контролю, визначає наступні умови:

1. Демократичне врядування та верховенство права. Цивільний контроль можливий лише в умовах стабільної демократичної системи з верховенством права, легітимними урядовими інститутами та чітким визначенням ролі та

функцій збройних сил. Військові повинні діяти як захисники нації, обмежуючи свою діяльність зовнішньою обороною та втручанням у внутрішній порядок лише в надзвичайних ситуаціях.

2. Підзвітність перед державними інститутами. Ефективний контроль забезпечується через механізми управління та підзвітність перед парламентом і законом, що гарантує прозорість оборонної політики, обґрунтування військових бюджетів, розслідування порушень і зміцнює взаємну довіру між військовими та суспільством.

3. Ефективна противага. Втримання військових від втручання у владу досягається через наявність силових структур у суспільстві та усвідомлення наслідків незаконних дій, включно з дисциплінарними, кримінальними чи адміністративними покараннями.

4. Військова традиція нейтралітету. Цивільний контроль вимагає професійного і політично нейтрального керівництва, яке підпорядковується законній владі, дотримується професійної етики та визначає свою роль як захисника держави і громадян, не втручаючись у політичні процеси.

Полковник армії США Т. Шмідт [9], наголошує на існуванні зворотного взаємозв'язку в системі цивільного контролю. У виконавчій владі військові забезпечують керівництво і консультації в Адміністрації Президента, Раді національної безпеки, Офісі Міністра оборони та інших структурах сектору безпеки. Водночас ефективний цивільний контроль залежить від здатності політичних лідерів і законодавців протидіяти дисбалансу у цивільно-військових відносинах. Напружені або незбалансовані відносини виникають не лише через вплив військових, а й через слабкість політичних інститутів, недостатню компетентність посадовців, партійну поляризацію, низьку громадянську освіту та відсутність кваліфікованого лідерства, що створює вакуум цивільного контролю.

Однією з ключових норм, яка допомогла посилити цивільний контроль над збройними силами, стала норма про безпартійність американських збройних сил. Хоча науковці (Р.Г.Кон, Дж. Петрі, К.Дж.Макінніс) обговорюють деталі цієї норми та її впровадження, широко поширеною є думка, що: «безпартійні військові здатні служити суверенному американському народу незалежно від партійної приналежності та захищати всіх американців незалежно від їхньої політичної приналежності. Це, в свою чергу, захищає і дозволяє процесу американської демократії відбуватися без страху перед військовим втручанням з метою формування або нав'язування певного політичного результату» [5].

Цивільний контроль над військовими базується на принципі підпорядкування армії цивільній владі. Формальні структури управління, хоча і необхідні, самі по собі не гарантують ефективного контролю. Вони спираються на норми взаємної поваги та чітке розмежування ролей і обов'язків цивільних і військових керівників, що формує основу цивільно-військових відносин. Ефективність такого контролю залежить також від його підтримки у суспільній свідомості та втілення через компетентне адміністрування.

Дж.Б.Гамільтон [3], на додаток до конституційних і традиційних елементів, які забезпечують цивільний контроль, виділяє неформальну, або нестатутну складову, яка також забезпечує утримання сектору безпеки та оборони під цивільним контролем та є продуктом кількох американських особливостей: відкритість армії. Американська армія залучає людей із відкритого та самокритичного суспільства, що сприяє підтримці прозорості та взаєморозуміння всередині військових структур; роль преси. Завдяки технологіям преса оперативно інформує суспільство про події в секторі безпеки та оборони, виступаючи як незалежний контрольний орган і забезпечуючи громадський дискурс щодо військових операцій та політики; військово-промисловий комплекс. Співпраця між військовими та промисловими постачальниками створює баланс інтересів, сприяє розумінню потреб армії та запобігає надмірній милітаризації, забезпечуючи взаємний вплив цивільних і військових у сфері оборони.

Р.Г.Кон [7] визначає основні загрози для ефективного цивільного контролю над військовими. По-перше, концентрація влади в руках однієї особи або інституції може порушити баланс сил і перетворити збройні сили на інструмент тиранії, особливо якщо їм доручають завдання поза межами національної оборони, що підриває довіру між армією та суспільством і створює ризик втручання військових у політику. По-друге, зовнішні безпекові кризи глобального масштабу здатні спонукати до військового втручання під приводом ефективності. По-третє, внутрішні політичні кризи або нестабільність можуть стимулювати встановлення військового правління, як це відбувалося в новостворених державах після деколонізації. Нарешті, повільне і непомітне погіршення цивільного контролю, викликане недовірою суспільства до політиків, бюрократичною недбалстю або зростанням військового впливу, може послабити контроль навіть при формальній його наявності. Активна преса та обізнаність громадян у питаннях цивільного контролю є критично важливими для підтримання його ефективності і збереження демократичного врядування.

Т. Шмідт підкреслює, що цивільно-військові відносини є ключовими для здатності держави приймати ефективні рішення щодо національної оборони та підтримки збройних сил [9]. Вони впливають на оцінку загроз, стратегію безпеки, професійну етику армії, оборонні бюджети, кадрове та матеріальне забезпечення військовослужбовців, а також на якість прийняття рішень, нагляд і підзвітність, включно з рішенням про початок війни. Дослідження останніх двох десятиліть, зазначає Шмідт, показують, що ефективність цивільного контролю залежить від компетентності цивільних лідерів: військові визнають авторитет лише тих, хто здатен забезпечити дієве керівництво. Для зменшення політичного впливу військових і забезпечення їхньої співпраці у формуванні політики національної безпеки цивільні посадовці повинні володіти відповідними знаннями та стратегіями. Наразі кваліфіковані представники цивільної еліти становлять меншість серед посадових осіб сектору безпеки та оборони, через що недосвідчені цивільні посадовці часто покладаються на військову еліту при формуванні

політики національної безпеки. Це посилює вплив військових і обмежує ефективність цивільного контролю. Президент Джоозеф Байден у своєму Тимчасовому керівництві зі стратегії національної безпеки наголосив на необхідності інвестувати у професійний розвиток цивільних посадових осіб та зміцнити принцип цивільного контролю.

Слабкий цивільний контроль дозволяє військовим поширювати вплив на державну політику, особливо під час криз чи війни, коли їхній досвід і авторитет можуть обмежувати роль цивільних посадовців. Історично навіть у США після Другої світової війни військові мали значний політичний вплив. У США цивільний контроль над сектором безпеки та оборони є конституційним і інституційним принципом, що забезпечує верховенство цивільної влади через поєднання законодавчих, інституційних, традиційних і неформальних механізмів. Він не передбачає абсолютного домінування цивільних над військовими, а формує динамічний баланс, який підпорядковує систему національної безпеки інтересам держави та цілям політики, забезпечуючи ефективність без загрози демократичним інститутам.

Висновки. Аналіз системи цивільного контролю над сектором безпеки та оборони у США показує, що вона є зразком ефективного балансу між військовою потужністю та демократичними принципами, забезпечуючи підзвітність, прозорість і верховенство цивільної влади. В Україні система демократичного цивільного контролю перебуває на стадії формування. Основними напрямками її удосконалення є: посилення парламентських повноважень у сфері національної безпеки, підвищення компетентності профільних комітетів, а також забезпечення відкритості та прозорості діяльності сектору безпеки і оборони та обмеження виконання ним зайвих функцій. Вивчення та адаптація окремих елементів американської моделі цивільного контролю може стати ефективним інструментом для формування в Україні дієвої системи демократичного контролю над сектором безпеки і оборони, особливо в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови.

Список використаних джерел

1. Feaver Peter D. and Kohn Richard H., Civil-Military Relations in the United States, Strategic Studies Quarterly, SUMMER 2021, Vol. 15, No. 2 (SUMMER 2021), pp. 12- 37, URL: <https://www.jstor.org/stable/27032894?seq=1>
2. Goodpaster Andrew J., Educational aspects of civil-military relations, civil military relations, American Enterprise Institute for Public Policy Research, Washington, D.C., 1977, 97 p., URL: https://www.aei.org/wp-content/uploads/2017/07/Civil-Military-Relations_text.pdf
3. Hamilton Joseph Bruce, Civilian control and the American military: myths and realities, Thesis, Naval postgraduate school, December 1987, URL: <https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA188857.pdf>
4. Jack Petri, Democratic Civilian Control of the Military, Croatian international relations review, January - June 2001, p. 23-26, URL: <https://hrcak.srce.hr/file/10717>

5. Kathleen J. McInnis, Congress, Civilian Control of the Military, and Nonpartisanship, Defense & Intelligence, (2025, June 11). URL: <https://www.congress.gov/crs-product/IF11566>

6. Kathleen J. McInnis, Specialist in International Security Before Committee on Armed Services U.S. Senate Hearing on «Civilian Control of the Armed Forces», (2021, January 12), Congressional Research Service, URL: https://www.armed-services.senate.gov/imo/media/doc/McInnis_01-12-21.pdf

7. Kohn Richard H., An Essay on Civilian Control of the Military, March 1997, URL: <https://americandiplomacy.web.unc.edu/1997/03/an-essay-on-civilian-control-of-the-military/>

8. Risa Brooks and Jim Golby, Congress controls the military, too – Gen. Milley should testify, opinion contributors - 06/08/20, URL: <https://thehill.com/blogs/congress-blog/politics/501718-congress-controls-the-military-too-gen-milley-should-testify/>

9. Schmidt Todd, Col. U.S. Army, PhD, Civilian Control of the Military A «Useful Fiction»? Civilian control of the military, Military review, January-February 2023, URL: <https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/military-review/Archives/English/JF-23/Col-Todd-Schmidt/schmidt-civilian-control-of-the-military.pdf>

10. Trask David F., Democracy and defense: Civilian control of the military in the United States, Issues of Democracy, Electronic Journal of the U.S. Information Agency, Vol. 2, No. 3, July 1997, p. 11-18, URL: <https://universityofleeds.github.io/philtaylorpapers/pmt/exhibits/608/CMaffs.pdf>.

References

1. Feaver, Peter D., & Kohn, Richard H. (2021) Civil-Military Relations in the United States, Strategic Studies Quarterly, SUMMER. Vol. 15, No. 2. URL: <https://www.jstor.org/stable/27032894?seq=1> [in English]

2. Goodpaster, Andrew J. (1977). Educational aspects of civil-military relations, civil military relations, American Enterprise Institute for Public Policy Research, Washington, D.C. URL: https://www.aei.org/wp-content/uploads/2017/07/Civil-Military-Relations_text.pdf [in English]

3. Hamilton, Joseph Bruce (1987). Civilian control and the American military: myths and realities. Thesis, Naval postgraduate school. URL: <https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA188857.pdf> [in English]

4. Jack, Petri. (2001). Democratic Civilian Control of the Military, Croatian international relations review. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/10717> [in English]

5. Kathleen, J. (2025). McInnis, Congress, Civilian Control of the Military, and Nonpartisanship, Defense & Intelligence. URL: <https://www.congress.gov/crs-product/IF11566> [in English]

6. Kathleen, J. (2021). McInnis, Specialist in International Security Before Committee on Armed Services U.S. Senate Hearing on «Civilian Control of the Armed Forces». Congressional Research Service, URL: https://www.armed-services.senate.gov/imo/media/doc/McInnis_01-12-21.pdf [in English]

7. Kohn, Richard H. (1997). An Essay on Civilian Control of the Military, March. URL: <https://americandiplomacy.web.unc.edu/1997/03/an-essay-on-civilian-control-of-the-military/> [in English]

8. Risa, Brooks, & Jim, Golby, (2020). Congress controls the military, too – Gen. Milley should testify, opinion contributors. URL: <https://thehill.com/blogs/congress-blog/politics/501718-congress-controls-the-military-too-gen-milley-should-testify/> [in English]

9. Schmidt, Todd (2023). Col. U.S. Army, PhD, Civilian Control of the Military A «Useful Fiction»? Civilian control of the military, Military review. URL: <https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/military-review/Archives/English/JF-23/Col-Todd-Schmidt/schmidt-civilian-control-of-the-military.pdf> [in English]

10. Trask, David F. (1997). Democracy and defense: Civilian control of the military in the United States, Issues of Democracy, Electronic Journal of the U.S. Information Agency. Vol. 2, No. 3, 11-18. URL: <https://universityofleeds.github.io/philtaylorpapers/pmt/exhibits/608/CMaffs.pdf> [in English]

Отримано 17.10.2025 р.

Прийнято до друку 31.10.2025

Опубліковано 09.12.2025

Received 17.10.2025 p.

Accepted for publication 31.10.2025

Published 09.12.2025